Pia Puolakka (toim.)

Oikeuspsykologian näkökulmia rikosprosessiin

ALMA INSIGHTS
2026 HELSINKI

Copyright © 2026 Alma Media Finland Oy ja kirjoittajat

ISBN 978-952-14-5517-9
ISBN 978-952-14-5518-6 (sähkökirja)

Ulkoasu: Maria Mitrunen
Kansi ja taitto: Aste Helsinki Oy / Helene Lindfors

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2026

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almainsights.fi

Sisällys

KIRJOITTAJAT 13

1 JOHDANTO 17
1.1 Teoksen tarkoitus 17
1.2 Mitä on oikeuspsykologia? 18
1.3 Oikeuspsykologian historiallinen kehitys 20
1.4 Oikeuspsykologian lähtökohdat rikosprosessissa 21
1.5 Rikosprosessin vuorovaikutuksellinen ulottuvuus 23
1.6 Oikeuspsykologia rikosprosessin riskien tunnistamisessa 26
1.7 Oikeuspsykologian kehittyminen Suomessa 29
1.8 Oikeuspsykologian etiikka 32
1.9 *Trial by media* – oikeudenkäynti julkisuudessa 35
1.10 Digitalisaatio ja tekoäly oikeuspsykologiassa 37
1.11 Yhteenveto 39

2 VUOROVAIKUTUS JA KOHTAAMINEN POLIISITYÖSSÄ 51
2.1 Poliisin rooli rikosprosessissa 51
2.2 Kohtaaminen rikosilmoitusta vastaanotettaessa 53
2.2.1 Ilmoitus poliisin vastuulle kuuluvasta tehtävästä 53
2.2.2 Hätäkeskuksen rooli 54
2.2.3 Asianomistajan, epäillyn, todistajan tai ilmoittajan kohtaaminen tapahtumapaikalla 56
2.2.4 Rikosilmoituksen vastaanottaminen poliisilaitoksella 62

2.2.5 Erityisen suojelun tarve ja riskinarvio rikosilmoituksen vastaanottovaiheessa 64
2.3 Poliisin vuorovaikutus esitutkinnassa 68
2.3.1 Mitä esitutkinta tarkoittaa 68
2.3.2 Tiedon kerääminen ja tosiseikat tapahtumasta 69
2.3.3 Kuulustelut ja kuulusteleminen 71
2.4 Sellipuheet 102
2.5 Erityisen haavoittuvassa asemassa olevat asianomistajat 105
2.6 Asianosaisen lähipiirin kohtaaminen 107
2.7 Tutkinnan johtaminen 111
2.7.1 Tutkinnanjohtajan tehtävä 111
2.7.2 Päätöksenteko tutkinnanjohtajana 113
2.7.3 Oikeusavustajien kohtaaminen ja yhteistyö 119
2.7.4 Median edustajien kohtaaminen 121
2.7.5 Syyttäjäyhteistyö 126
2.8 Uhka-arviot ja huolta aiheuttavat henkilöt rikostutkinnassa 128
2.9 Poliisin traumatisoituminen, myötätuntouupumus ja tukirakenteet 132
2.10 Lopuksi 137

3 TUTKIMUSTIETOON PERUSTUVAT KUULUSTELUMENETELMÄT 145
3.1 Kuulustelujen laadun merkitys 145
3.2 Muistitutkimus tutkitusti tehokkaiden kuulustelumenetelmien taustalla 147
3.3 Muistin toimintaa tukeva kuulustelu 155
3.4 Kuulustelutilanteen vaatimukset kuulustelijan muistille 160

3.5 Asianomistajien ja todistajien kuulustelumenetelmät: Kognitiivinen haastattelu 162
3.5.1 Kognitiivisen haastattelun peruselementit 162
3.5.2 Kognitiivisen haastattelun vaiheet 165
3.5.3 Kognitiivisen haastattelun soveltamisessa huomioitavaa 171
3.6 Epäiltyjen kuulustelumenetelmät 173
3.6.1 PEACE-malli 173
3.6.2 Strategic Use of Evidence (SUE) -menetelmä epäiltyjen kuulusteluun 182
3.6.3 Observing Rapport-Based Interpersonal Techniques (ORBIT) -malli 186
3.7 Méndezin periaatteet 191
3.8 Haavoittuvassa asemassa olevien huomioiminen kuulustelussa 197
3.9 Yhteenveto 205

4 SYYTEHARKINTA 215
4.1 Syyttäjän työ 215
4.2 Esitutkinta 217
4.2.1 Yleistä 217
4.2.2 Esitutkintayhteistyö 219
4.2.3 Ennakkoilmoituksen oikea-aikaisuus 221
4.2.4 Asianosaisten kuulustelut esitutkinnassa 225
4.2.5 Esitutkintakertomukset työvälineenä pääkäsittelyssä 236
4.3 Syyteharkinta 240
4.3.1 Syyteharkinnan sisältö 240
4.3.2 Näytön arviointi osana syyteharkintaa 243

4.4 Pääkäsittely 243
4.4.1 Pääkäsittely vuorovaikutustilanne eri toimijoiden välillä 243
4.4.2 Asianosaisten ja todistajien kuuleminen 246
4.5 Erityisen suojelun tarpeen selvitys ja merkitys pääkäsittelyssä 250
4.6 Lopuksi 254

5 OIKEUDENKÄYNTIAVUSTAJAN TYÖ 257
5.1 Johdanto 257
5.2 Avustajan rooli kuulemistilanteihin valmistautuessa 264
5.2.1 Avustajan roolin rajat 264
5.2.2 Sallittu valmistautuminen ja oikeuspsykologian hyödyntäminen 267
5.3 Miten päämiehen kertomus saadaan oikeudellisesti relevantiksi 278
5.3.1 Kysymysten esittäminen 278
5.3.2 Päämiehen tunteminen ja kuulemisympäristön tekijät 281
5.3.3 Etäkuulemisen vaikutus kertomuksen rakentumiseen 285

6 TUOMARINTYÖ KÄRÄJÄOIKEUDESSA 291
6.1 Johdanto 291
6.2 Käräjäoikeuden kokoonpanot sekä tuomarin riippumattomuus ja puolueettomuus 297
6.3 Rikosasian käsittely 301
6.3.1 Rikosoikeudenkäynnin vaiheet pääpiirteisesti 301
6.3.2 Rikosoikeudenkäyntilain tavoitteet ja keinot 304
6.3.3 Prosessinjohto ja sen säädösperusta 307

6.4 Valmistelu 310
6.4.1 Työskentely-ympäristönä AIPA 310
6.4.2 Valmistelutoimet 312
6.4.3 Valmistelun jäntevöittäminen 316
6.5 Valmistelu ja asianosaiset 318
6.5.1 Oikeudenkäynnin ymmärrettävyys 318
6.5.2 Käännökset ja tulkkaus 320
6.5.3 Suojelutoimet ja haavoittuvuus 324
6.6 Pääkäsittely ja vuorovaikutuksen keskeiset ulottuvuudet 336
6.6.1 Institutionaalisuus, säänneltyisyys ja asymmetria 336
6.6.2 Vuorovaikutuksen jännitteisyys 337
6.6.3 Tunteet 339
6.6.4 Prosessinjohdollinen näkökulma vuorovaikutuksen ulottuvuuksiin 339
6.7 Kuuntelemisen taito prosessinjohdon ja päätöksenteon työkaluna 341
6.7.1 HURIER-malli 341
6.7.2 Kuuleminen (Hearing) 342
6.7.3 Ymmärtäminen (Understanding) 343
6.7.4 Muistaminen (Remembering) 345
6.7.5 Tulkitseminen (Interpreting) 346
6.7.6 Arviointi (Evaluation) 348
6.7.7 Vastaaminen (Responding) 348
6.8 Pääkäsittelyn suullisuutta raamittava sääntely 349
6.9 Pääkäsittelyn vaiheet 356
6.9.1 Pääkäsittelyn aloitus 356
6.9.2 Vaatimukset ja asiaesittely 360
6.9.3 Kirjallisen todistelun vastaanottaminen 361
6.9.4 Henkilötodistelun vastaanottaminen 364

6.9.5 Loppulausunnot ja pääkäsittelyn päättäminen 379
6.10 Käräjäoikeuden kokoonpanot ja päätöksenteko 380
6.11 Päätöksentekotapa – tuomion julistaminen ja kansliatuomio 383
6.11.1 Keskeiset säännökset 383
6.11.2 Julistaminen vai kansliatuomio? 385
6.11.3 Kansliatuomion antaminen niin pian kuin mahdollista 390
6.12 Tuomioharkinta 390
6.13 Päätöksenteko – miten ajattelumme toimii? 397
6.14 Lopuksi 408

7 OIKEUSPSYKOLOGINEN ARVIOINTI JA ASIANTUNTIJALAUSUNNOT 417
7.1 Asiantuntijalausuntojen tarkoitus ja merkitys 417
7.1.1 Asiantuntijalausuntojen tyypit 417
7.1.2 Hypoteesiajattelu asiantuntijalausunnoissa 424
7.2 Asiantuntijalausuntojen riskit 426
7.2.1 Asiantuntijalausuntojen keskeiset riskit 426
7.2.2 Päätöksenteon vinoumat käytännössä 427
7.2.3 Muisti ja todistelu rikosprosessissa 428
7.2.4 Etäkuulemiseen ja digitaaliseen haastatteluun liittyvät erityiskysymykset 430
7.3 Rikoksentekijät 431
7.3.1 Rikoksentekijöiden arviointi ja taustat 431
7.3.2 Rikoksentekijöiden hoito ja kuntoutus 435
7.4 Rikoksen uhrit 438
7.4.1 Rikos traumaattisena kokemuksena 438
7.4.2 Rikosuhrien palvelut Suomessa 439
7.5 Pakottava kontrolli, hengellinen väkivalta ja korkean kontrollin yhteisöt 441

7.6 *Trial by media* ja sen huomioiminen asiantuntijatyössä 444
7.7 Tekoälyn käyttö asiantuntijalausunnon valmistelussa 446
7.8 Oikeuspsykologin asiantuntijuuden rajat ja merkitys 448

8 OIKEUSPSYKOLOGIAN ALAN TUTKIMUS SUOMESSA JA TUTKIMUSTIEDON HYÖDYNTÄMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ 459
8.1 Oikeuspsykologian alan tutkimus Suomessa 459
8.2 Oikeuspsykologisen tiedon soveltaminen rikostutkinnassa 469
8.3 Oikeuspsykologisen tiedon soveltaminen tuomioistuimissa 474
8.4 Yhteenveto 477

9 YHTEENVETO: OIKEUSPSYKOLOGIAN NÄKÖKULMIA RIKOSPROSESSIIN 485
9.1 Rikosprosessi vuorovaikutuksellisena järjestelmänä 485
9.2 Poliisityö ja esitutkinta: tiedon muodostumisen kriittinen vaihe 486
9.3 Kuulustelumenetelmät: kertomusten rakentuminen 488
9.4 Syyteharkinta ja asianajotyö: tulkinnan ja argumentaation taso 490
9.5 Tuomarityö: päätöksenteko epävarmuudessa 491
9.6 Oikeuspsykologinen asiantuntijuus 493
9.7 Oikeuspsykologian alan tutkimus Suomessa ja tutkimustiedon hyödyntäminen käytännössä 495
9.8 Keskeiset johtopäätökset 496

Kirjoittajat

CRISTA GRANROTH

Rikoskomisario Crista Granrothilla on lähes 30 vuoden kokemus poliisityöstä ja laaja asiantuntemus vakavien henkeen, terveyteen ja vapauteen kohdistuvien rikosten tutkinnasta, niin rikostutkijana kuin tutkinnanjohtajana Helsingin poliisilaitoksessa ja Keskusrikospoliisissa. Hänellä on myös kansainvälistä kokemusta rikostutkinnan ja järjestäytyneen rikollisuuden erityisasiantuntijatehtävistä Ukrainassa ja Irakissa. Granrothin asiantuntemus perustuu käytännön esitutkintatyöhön, vaativien tutkintaprosessien johtamiseen sekä poliisin ylempään ammattikorkeakoulututkintoon ja Åbo Akademin oikeuspsykologian erikoistumiskoulutukseen.

TUOMAS KUURE

Rikoskomisario Tuomas Kuure on ollut poliisina yli 20 vuotta, josta suurimman osan tutkinut järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyviä huumausainerikoksia, ensin tutkijana ja viimeiset vuodet tutkinnanjohtajana. Lisäksi kokemusta on henki- ja omaisuusrikoksista sekä terrorismirikoksesta. Kuure on koulutukseltaan Poliisi (Yamk) ja on suorittanut lisäksi oikeuspsykologian erikoistumisopinnot Åbo Akademissa.

HANNA LAHTINEN, PST

Lahtinen on oikeuspsykologi ja yliopistonlehtori. Hänellä on pitkä kokemus erilaisista työtehtävistä oikeuspsykologian alalla. Lisäksi hän on kehittänyt lapsirikostutkinnan erityiskoulutusta ja oikeuspsykologian alan koulutusta sekä ollut mukana kansainvälisessä tutkimusperustaisten kuulustelumenetelmien käyttöä edistävässä työssä. Tällä hetkellä hän työskentelee vakituisesti Itä-Suomen yliopistolla tutkimus- ja opetustehtävissä ja sivutoimisesti asiantuntijajäsenenä Itä-Suomen hallinto-oikeudessa.

PIA MÄENPÄÄ, OTK, VARATUOMARI, ERIKOISSYYTTÄJÄ

Mäenpää on työskennellyt syyttäjälaitoksessa lähes 30 vuotta, vuodesta 2008 lukien erikoissyyttäjänä erityiset henkilöön kohdistuvat rikokset -aihealueella. Mäenpää on toiminut syyttäjän tehtävissä monipuolisesti paikallissyyttäjästä valtionsyyttäjään, sekä Eurojustissa kansallisena asiantuntija vuonna 2022. Mäenpään työpöydän läpi kulkevat muun muassa henkirikokset, muu vakava väkivalta, aikuisiin ja lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Mäenpää on suorittanut työn ohella oikeuspykologian 30 opintopisteen erityisopinnot. Mäenpää on toiminut Barnahus-hankkeessa syyttäjäasiantuntijana (vuosina 2020–2021 ja 2023–2025) ja on nykyisin apulaispäällikkönä Itä-Suomen syyttäjäalueella.

KATJA MÄKI

Mäki työskentelee käräjätuomarina Varsinais-Suomen käräjäoikeudessa rikososastolla. Hänellä on yli 25 vuoden kokemus tuomioistuintyöskentelystä ja 15 vuoden kokemus käräjätuomarin työstä, erityisesti rikosasioissa mukaan lukien pakkokeinot ja lähestymiskiellot. Käräjätuomarin työssä yhdistyvät prosessinjohto oikeussalissa, ihmisten kohtaaminen ja ratkaisutoiminta. Mäki toimii

mediatuomarina ja on suorittanut oikeuspsykologian erikoistumiskoulutuksen Åbo Akademissa vuosina 2021–2023.

JAN-OLOF NYHOLM, OTM, VARATUOMARI

Nyholmilla on takanaan yli 40 vuoden ura juridiikan ja kansainvälisen rikollisuuden torjunnan parissa. Nyholm on toiminut Keskusrikospoliisissa sekä yli kymmenen vuotta asiantuntijana Interpolissa ja Europolissa. Tänä päivänä hän johtaa PsyJuridica Oy:tä, joka on erikoistunut lain ja oikeuspsykologian vuorovaikutukseen. Nyholmilla on laaja kokemus oikeuspsykologiasta, kuulustelutekniikoista ja ihmismielen pimeistä puolista.

PIA PUOLAKKA, PSM, OIKEUSPSYKOLOGI, PSYKOTERAPEUTTI

Puolakka toimii kansainvälisissä rikosseuraamusalan johtamis- ja asiantuntijatehtävissä. Hänellä on yli 15 vuoden kokemus Rikosseuraamuslaitoksen asiantuntija-, kehittämis- ja johtamistehtävistä, ja hän on johtanut erityisesti digitalisaation, digitaalisen kuntoutuksen ja tekoälyn vastuullisen hyödyntämisen kehittämistä. Hän toimii nykyisin brittiläisen Reimagining Criminal Justice -organisaation digitaalisten innovaatioiden johtajana sekä kansainvälisten rikosseuraamusalan järjestöjen hallinto- ja johtotehtävissä. Lisäksi hän työskentelee psykoterapeuttina, kouluttajana ja oikeuspsykologisena asiantuntijana sekä kirjoittaa persoonallisuushäiriöistä, pakottavasta kontrollista ja ihmiskaupasta.

SAARA YLISAUKKO-OJA

OTT Saara Ylisaukko-Oja on oikeudenkäyntiavustaja, joka hoitaa työssään yksityishenkilöiden toimeksiantoja erityisesti perhe- ja rikosoikeuden alalla. Hän on suorittanut Juristiliiton järjestämän koulutuksen uhrin sensitiivisestä kohtaamisesta ja täydentää parhaillaan osaamistaan oikeuspsykologian erikoistumisopinnoilla.